

## A HÉT OSZTÁLY ELLEN.

A polgári iskoláról lesz szó, melynek jövője mintha évről-évre zavarosodnék inkább, mint világosodnék. A közoktatásügyi miniszter tavalyi budget-beszédében s a hajdúszoboszlóiak egy küldöttségének az időtájt adott válaszában említés történt a hét osztályú polgári iskoláról. Úgy szokott az lenni, valahányszor egy reményeket keltő miniszteri nyilatkozat elhangzik, hogy nyomban áradozó kommentárok íródnak hozzá, s kitanítják az embert, melyik szóból mit és még mit kell érteni. Mindig többet, mint a mennyi benne van. Ha azután csalódás lesz belőle, rendesen kitudnik, hogy nem is annyira a kommentált szavakban, mint inkább a kommentárban volt elhintve a magja.

Akkor is, ha csak a Polgári Iskolai Közlöny szemüvegén nézte az ember a hét osztály dolgát, bizony úgy tűnt fel, mintha már itt volna az ajtóban és minden pillanatban várhatnók bebecsátáskérő kopogtatását. Untalan lehetett olvasni a szerkesztőség bizakodó, szinte suggeráló megjegyzéseit, melyek a két esztendővel azutáni időről úgy beszéltek, mint a mikor már rég meg lesz a hét osztályú polgári iskola.

Ime eltelt egy esztendő, és nemcsak hogy egy közeledő lépés sem történt a várt irányban, hanem a miniszter idei beszéde még csak nem is czéloz a hét osztályra. (Azóta a közoktatási tanács bizottsága mellette nyilatkozott, l. jelen füzetünket. *Szerk.*) De hát egy kis körültekintés után nincs is mit csodálni, ha ilyen újdonsatúj eszmével nem nagyon sietnek azok, kik érte majd felelősek is lesznek.

Új törvény alkotásáról van itt szó és egy meglevőnek módosításáról, mihez nagy apparatus kell. Különösen szervezeti kérdésekben, ha még hozzá egy szintén forrongó másik szervezettel kell összehangzaniok, felette bajos a gyorsabb tempójú haladás. Ez pedig

a jelen reformra vonatkozólag annál is inkább igaz, mert annak sem iránya, sem terjedelme tekintetében nincsen semminémű megegyezés. A miniszter beszédei nyomán lehet ugyan találgatni; de tudni semmit sem lehet. Épen mert oly sokan keresik most tapogatódzva, vajjon milyenek gondolhatják odafönt a hét osztályú polgári iskolát, és e tervezetések minden korlát, minden irányító újmutatás nélkül egészen szabadjára indultak meg; az egymással homlokegyenest ellenkező vélemények legnagyobb zavara fog e reform körül tornyosulni, mi a dolog megvalósulását még inkább késlelteti.

De tegyük, hogy ez az újítás már átment az előtanácskozmányok rostáján, és megsűrödött annyira, hogy törvénynyé szövegeződjék. Tudvalévő, hogy ez a szövegezés, a szintén javában folyó középiskolai tanterv-revisio, sőt kilátásba helyezett törvénymódosítás figyelembevétel nélkül meg nem eshetik. Annyiszor hangoztatták épen onnan a kormányrúd mellől e két reform kapcsolatát, hogy kell benne hinnünk, vagy ha nem, hát legalább kell rá számítanunk. Előbb megegyez egymással a gymnasium és a reál, vajjon az egységes jogosítás kedvéért hogy is legyen hát ezután; és majd csak akkor kerül a sor a polgári iskolára.

Mindezek alapján úgy látszik, hogy nincs mit sietni a hét osztályos óratervek kovácsolásával, és kár a polgári iskola reformját tisztán csak olyan színben tüntetni fel, mintha minden attól függne, lesz-e hét osztály, vagy sem. Ez az erővel betetőzni akaró áramlat okulhatna a felső kereskedelmi iskolák kialakulásának históriáján s azon a régi közmondáson, hogy: *sic vos non vobis* . . .

De meg bajos is észrevenni, hogy «bizonyos, még pedig igen fontos gyakorlati életpályák» valami feltűnő módon elégedetlenek volnának eddigi előkészítő iskoláikkal, és élénk szükségét éreznék egy új, épen nekik való középiskolának. Állítólag «a vasutasok, postások, erdészek, gazdászok, építészek, gépészek, elektrotechnikusok, közigazgatási, adó-, pénzügyi, bank- és egyéb gyakorlati hivatalnokok vehetnék a betetőzött polgári iskolának jobb hasznát, mint a meglevő középiskolák bármelyikének». Nyilvánvaló, hogy ezt az állítást csupán azok fogják megszorítás nélkül elfogadni, a kik óhajtják is, hogy úgy legyen. Tárgyilagos szemlélőben némi scrupulusok támadhatnak. Így pl. ha az «építész, gépész és elektrotechnikus» alatt pallért, gépkezelőt és elektromossági szerelőt kell érteni, akkor előkészítőül a hét osztály sok; ha pedig valami ma-

gasabbat, t. i. építész, gépész és elektrotechnikus mérnököt, akkor meg kevés, mert hisz a műegyetemi tanulmányok megkezdéséhez nem elég. Ha pedig a többi felsorolt életpályát törvényhozásilag biztosíthatná magának a hét osztályú polgári iskola, akkor 37 felső kereskedelmi iskola közül legalább 30-at nyomban be kellene zárni. Ez annyira szembeötlő, hogy az Egyetemes Nemzeti Közoktatás (szerkeszti Deme K.) máris hirdeti a kereskedelmi középiskolák fölösleges voltát arra az esetre, ha a hét osztályú polgári iskola megvalósul. Talán még sem való föltenni a közoktatásügyi kormányról, hogy azt az intézményt, melynek hosszas huza-vona után csak az imént adott némileg definitív szervezetet és megfelelő tanári kart, egy új alkotással mindjárt fölöslegessé is fogja tenni.

Vajjon csak azért, mert mindenki érzi, hogy a polgári iskolával kell valaminek történnie, okvetetlenül egy új fajta középiskolát csináljunk-e belőle? Bizonyítani kellene előbb, hogy az egyetemre való képzés és az általános műveltség nyújtása olyan különböző feladat, melyet egyazon iskola nem végezhet. Továbbá azt, hogy a nemzeti kultúra szempontjából nem hasznos, sőt czélszerűtlen, ha az általános műveltség törzse és iskolája lehetőleg rokon marad mindazok számára, kiknek a szaktanulásuk előfeltételéül magasabb niveaut követel meg a közfelfogás. Annak emlegetése, hogy a leendő vasutasok, postások stbiek előkészítő iskolájában államszámviteltant, könyvvezetést, jogismeretet s mi egyebet kell tanítani, csak sajnálatos összezavarása a szaktanításnak az általános képzéssel.

Ha a miniszternek az a véleménye, hogy a minősítési törvény fölöslegesen tette meg az érettségit némely pályák előfeltételévé, — miben örömet egyetértünk vele; — könnyű a dolgon úgy segíteni, hogy megfelelő törvénymódosítással csak bizonyos számú osztályok elvégzése követeltessék érettségi bizonyítvány nélkül. Csupán ezért egy teljesen új iskolát szervezni, és a meglévők mellé még egy negyedik fajta érettségi bizonyítványt hozni forgalomba, rosszabb orvosság volna a betegségnél.

De mindez még csak hagyján, mert józanul megtart bizonyos határt az egyetemre képző és nem képző középiskolák között, s egészen a hasznosság szempontjából fogván fel a dolgot, ki akar küszöbölni az ú. n. gyakorlati középiskolából minden kevésbé értékesíthető tanulmányt. Mit szóljunk azonban ahhoz, hogy «az új polgári iskola úgy lesz megalkotandó, hogy a magyar-német

nyelvekből, a mennyiségtani, a természettudományi, a földrajz-történelmi tantárgyakból akkora, sőt némileg még kimerítőbb képzést fog adni, mint akármelyik középiskola?» Ennek a concurrenz-iránynak, mely azonfelül az egyetemre való képzést is vindicálja magának, a Polgári I. Közlöny szerkesztője adott kifejezést. Az előbbi idézet az ő megjegyzését reproducálja, melyben hibáztat egy cikket, hogy a hét osztályú polgári iskola abiturientseinek az egyetemre való felvételét külön vizsgálatról teszi függővé. Szerinte ez a vizsgálat merőben fölösleges békó azokon a facultásokon, hol az elsorolta tantárgyakra, mint előtanulmányokra, támaszkodik a tanítás. Így hát, ha a facultások tanítását, mint bizonyos tantárgyakra támaszkodót vizsgáljuk, csupán a theologia marad elzárva a jövő polgári iskolája elől. Ha lehet valamivel rövid úton discreditálni a tervbe vett új polgári iskolát, ilyen túlzásokkal bizony mennél előbb. Ez a mozgalom, ha ilyen irányban halad, csakhamar lehetetlenné, sőt nevetségessé teszi magát. *Lehetetlenné*, mert eldobja magától eleve azt a jogcímet, melynek alapján léte-sülhetne, t. i. nem akar az egyetemre nem képesítő középiskola lenni; *nevetségessé*, mert meg sincs, máris nagyra hajaz, mikor egy sereg tantárgy dolgában olyannak, sőt *külömbnek* igéri magát, mint a meglevő hagyományos középiskolák bármelyike.

Mi más ez, mint a gyakorlati pályák ürügye alatt, de megkérdezésük nélkül, egy olyan középiskolát csempészni tanügyszer-vezetünkbe, mely egy évvel hamarébb szabadít fel önkéntességre, egyetemre, mindenre? Persze hogy óriás volna az attractio! De éppen oly óriás naivság kell hozzá, hogy valaki ilyen törekvések sikerében bizakodjék.

Harmincz esztendeje nevezi magát a polgári iskola a művelt iparos, kereskedő és gazdálkodó középosztály iskolájának. Mind e mai napig nem talált hitelre, sőt nem szüntek meg bizonyos oldalról elhibázott alkotásnak, se hús se hal-nak, Mohamed koporsójának s más, élheterlen voltát körülíró effélének csúfolni. Mivel a közönség egyaránt használhatta középiskola helyett is, tanulóinak száma évről-évre növekedett; de csak az alsó négy osztályban, V. és VI. osztálya alig tengődött valahogy. Hiába volt mindenféle tanfolyam; nem sikerült ezen a négy osztályon számbavehetőleg fölülemelkedni. A kereskedelmi tanfolyam, mely bár szegényesen, az akadémiák mintájára szervezkedett, jogosításának sokoldalú volta miatt bevált ugyan, de menten önállósította magát.

Most már, ha ilyen hosszú ideig a polgári iskolának csak alsó négy osztálya számított valamit; ha az a 25 ezer tanuló, melyre oly önérzetesen szokás hivatkozni, ebbe a négy osztályba jár: nem önként kínálkozik-e a tanulás, hogy nem kellene fel az egyetemig kapaszkodni, olyan helyre kívánczolni, hol már más ül; hanem az alsó négy osztályra fordítva minden gondot, ezt szervezni, ezt tökéletesíteni. Mert meg nem felelő se a tanterve, se a felügyelete; nincsen se rendtartása, se utasítása, és ilyen csonkán bénán mégis növekszik évről-évre, mert olcsó, sokoldalú és alkalmazkodni tud. Ez a négy osztály teszi ki egészen a polgári iskolát, s legalább nálunk Magyarországon nincs is szükség ennél többre. Gondoskodni kell azonban róla, hogy mindazon czéloknek, melyeket eddig oly nagy mértékben szolgált, mennél teljesebben és jobban megfelelhessen. Meg kell könnyíteni és külön, részletes rendelettel szabályozni a polgári iskolai tanulóknak a középiskolába való átlépését; mindakét középiskola tantervének revisiójánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a mennyire a végzél szem elől tévesztése nélkül lehetséges, — pedig lehetséges, — az alsó négy osztály némileg befejezett egészet képezzen és algymnasium, alreál és polgári iskola egymáshoz lehetőleg hasonlítson. Részemről egészen egyformává óhajtanám tenni, hogy ne is legyen más, mint négy osztályú polgári iskola, és fölötte négy osztályú főgymnasium és főreáliskola, A gyakorlat anélkül is így használja.

Azt az egész összeget, melyet a közoktatásügyi budget a polgári iskolai reformra szánhat, részint úgy kellene felhasználni, hogy mielőbb megszűnjenek az 500 forintos polgári iskolai állások, melyekkel szemben a tanári cím sürgetése valóságos szatira; részint pedig úgy, hogy a megfelelő népességű magyar helységekben mennél több új polgári iskola szerveződhessék. Fel kellene szerelni tisztességesen a meglevő polgári iskolákat butorokkal és taneszközökkel, ifjúsági és tanári könyvtárral, mely kellékeket képzhetetlenül fukar kezekkel mér az állam. Egyszóval az elhanyagolt, a mostohán dotált polgári iskolát át kellene formálni megfelelő tantervű, utasítású és rendtartású, hathatós felügyeletű, jól felszerelt és elhelyezett iskolává, melynek tanárát érdeme szerint fizetik. Sokszorosan előbbre valók ezek a javítások az ú. n. továbbfejlesztésnél és betetőzésnél, mely a milyen hangzatos, olyan fölösleges.

Végül még két dologra óhajtom figyelmeztetni azokat, kik

a hét osztályú polgári iskola számára óraterveket componálnak és tekintve azt a látszólag csekélyke különbséget, mely végül az ő iskolájok és a középiskolák közt mutatkozik számára, az egyetem megnyitását követelik.

Arra ugyanis, hogy ez idő szerint maguk a polgári iskolai tanárok sincsenek feljogosítva diplomájuk alapján az egyetemre beiratkozni. Micsoda bonyodalomtámasztás tehát olyan reformot kívánni, mely szerint a polgári iskolai tanuló megtehesse, a mit tanára meg nem tehet; valaki képesítsen arra, a mire maga sincsen képesítve. Ha pedig úgy értik a dolgot, hogy mindazok, kik a felső három osztályban tanítanak, kötelesek legyenek középiskolai tanári vizsgálatot tenni; akkor egy pillanatig sem marad az az iskola polgárinak, hanem lesz belőle reáliskola vagy gymnasium, ha semmi másért, hát a tanárok jobb fizetése kedvéért. Ez így van, bár tagadni lehet. Sőt fogják is, mert azt még senki sem mondta, hogy: mi bizony szeretnénk több fizetést és jobb nyugdíjat, kérünk tehát Tápió-Szelére felső kereskedelmi iskolát; hanem azt már mondták gyakran, hogy T.-Szele kereskedelmi középintézet, a vasut mellett fekszik, van takarékpénztára és így tovább, tehát kell neki felső ker. iskola. T.-Szelének ez nem ártott, a tanároknak meg esetleg használt.

Másik igen fontos momentum, hogy a polgári iskolának mind kül-, mind belföldi összes hagyományaival szakít az, a ki belőle az egyetemre is előkészítő iskolát akar fejleszteni. Olyan reformban pedig, mely a történeti fejlődést nem respectálja, hanem végig akarja csináltatni a polgári iskolával azt a metamorphosist, a melyet a reáliskola a szemünk előtt végig csinált, nincsen köszönet. Egy fajta reáliskolánk már van; a mily szükséges ez, époly fölösleges volna egy másik, mely még hozzá a maga hét osztályával az általános niveaut is feltétlenül lejjebb húzná.

PAULOVITS KÁROLY.